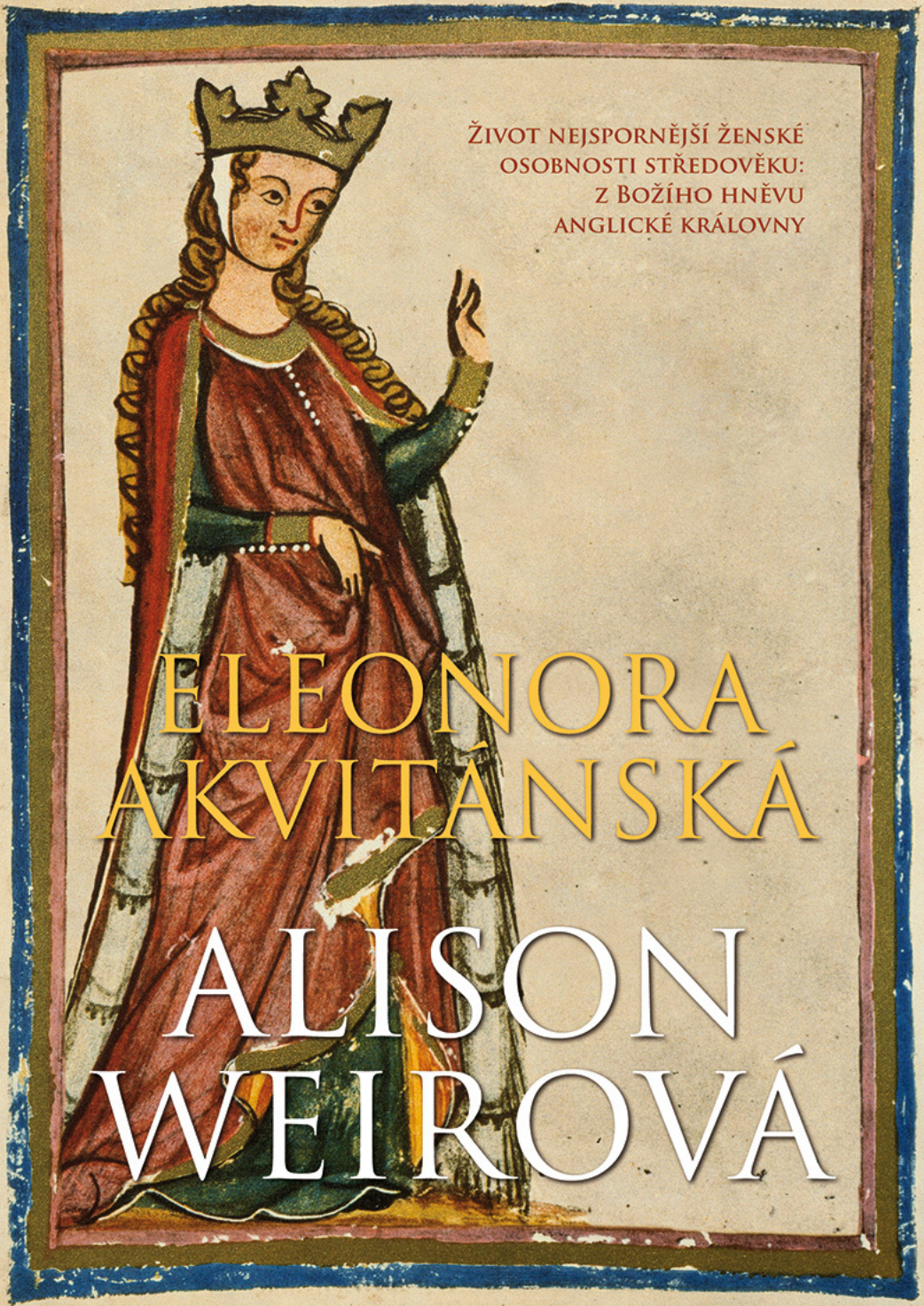

ŽIVOT NEJSPORNĚJŠÍ ŽENSKÉ
OSOBNOSTI STŘEDOVĚKU:
Z BOŽÍHO HNĚVU
ANGLICKÉ KRÁLOVNY

ELEONORA
AKVITÁNSKÁ

ALISON
WEIROVÁ

Eleonora Akvitánská

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

Alison Weirová

Eleonora Akvitánská – e-kniha

Copyright © BB/art s. r. o., 2020

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ELEONORA
AKVITÁNSKÁ

ALISON
WEIROVÁ

ELEONORA
AKVITÁNSKÁ

ŽIVOT NEJSPORNĚJŠÍ ŽENSKÉ
OSOBNOSTI STŘEDOVĚKU:
Z BOŽÍHO HNĚVU
ANGLICKÉ KRÁLOVNY

Přeložil Zdeněk Hron

Vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. v roce 2020

Bořivojova 75, Praha 3

Copyright © 1999 Alison Weir

All rights reserved.

Z anglického originálu *Eleanor of Aquitaine:*

By the Wrath of God, Queen of England

(Published by Pimlico, London, Great Britain, 2000)

přeložil © 2020 Zdeněk Hron

Redakce textu: Zuzana Pokorná

Jazyková korektura: Mirka Jarotková

Tisk: FINIDR, s.r.o. Český Těšín

První vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7595-351-3 tištěná kniha

978-80-759-5430-5 ePub

978-80-759-5431-2 mobi

978-80-759-5432-9 PDF

Tuto knihu se srdečnými díky věnuji
svému literárnímu agentovi
Julianu Alexanderovi
a
Jill Blackové,
která redigovala tolik mých knih

Poděkování

Ráda bych obzvláště srdečně poděkovala svému redaktorovi Anthonymu Whittomeovi za jeho tvůrčí přístup a za neutuchající nadšení pro můj projekt, jakož i lektorce Will Sulkinové za nesmírnou podporu. Jako vždy musím vyjádřit poděkování svému literárnímu agentovi Julianu Alexandrovi, bez něhož by kniha neexistovala: věřil v ni dávno předtím, než byla přijata k vydání. Vděčností jsem za všechnu její laskavost povinna rovněž jeho bývalé asistentce Kirstan Romanové. A konečně opět děkuji tobě, můj muži Rankine, a vám, svým dětem, Johne a Kate, za to, že jste to se mnou vydrželi, když jsem knihu připravovala. Bez vás bych to nikdy nedokázala.

Obsah

Poznámky o jménech a jejich písemné podobě	9
Mapy	11–14
 Slovo úvodem	 15
 Prolog: 18. května 1152	 19
1. „Přebohatá Akvitánie“	21
2. „Vzor ctnosti“	42
3. „Rada od samotného ďábla“	60
4. „Na Jeruzalém“	81
5. „Oprávněná rozluka“	102
6. „Šťastné pořízení“	120
7. „Všechny záležitosti království“	130
8. „Eleonora, z Boží milosti anglická královna“	157
9. „Král učinil zázrak“	181
10. „Dohady, jež den ode dne sílí“	200
11. „Svatý mučedník“	221
12. „Mlád'ata se probudí“	235
13. „Chraň se své choti a svých synů“	245
14. „Ubohá vězeňkyně“	260
15. „Hanba, třikrát hanba poraženému králi!“	283
16. „Orlice okřeje při třetím zahníždění“	303
17. „Středem obdivu svého věku“	317
18. „Ďábel je puštěn ze řetězu!“	339
19. „Berla mého stáří“	362

20. „Nejctihodnější Eleonora“	378
21. „Množství potomstva zlých není k ničemu“	391
22. „Svíce zhasne“	402
 Poznámky k hlavním pramenům	414
Bibliografie	421
Poznámky a odkazy	442
Rodokmeny	479
Rejstřík	495

Poznámka o jménech a jejich písemné podobě

V pramenech z 12. století nacházíme nejrůznější varianty osobních a místních jmen. Například se vzájemně zaměňují jména Matylda, Maud a Mahalde a totéž platí i pro Alice, Aaliz a Alais.

V zájmu jasnosti užívám odlišnou písemnou podobu téhož jména, abych identifikovala různé osoby. Eleonořina dcera se tedy jmenuje Alix, snoubenka Richarda I. Alys a dívka zasnoubená princovi Janovi Alice. Všechny tyto podoby jsou přesné. Podobné rozlišování užívám u jména Amaury/Aymer/Aimery. Dcera Ludvíka VII., v jiných pracích často uváděná v podobě Margaret, je u mě zmiňována ve francouzské podobě svého jména jako Marguerite.

Eleonora, která by se sama nazývala Aliénore, je uváděna ve známější poangličtěné podobě svého jména jako Eleanor.

Vilém Maršálek (Guillaume le Maréchal) je stejně jako v mnoha dalších historických knihách uváděn takto, ačkoli úřadu maršálka dosáhl teprve v roce 1199.

Eleonora sice byla hraběnka z Poitou a akvitánská vévodkyně, avšak přesto příležitostně užívám název Akvitánie jako všeobecný pojem zahrnující obě její panství, přestože se mezi nimi snažím rozlišovat, kdykoli je to možné.

Mnohé místní názvy se od 12. století změnily, proto na vhodných místech v závorce uvádím jejich novodobou podobu. Některá místa už vůbec neexistují, a tak se v rámci možností snažím zjistit, kde přesně nebo alespoň přibližně byla.

Evropa a Svatá země ve 12. století

Slovo úvodem

Když jsem po dokončení několika knih zabývajících se pozdním středověkem a tudorovským obdobím přišla s nápadem, že napíšu životopis Eleonory Akvitánské, bylo mi řečeno, že se jako autorka takového životopisu nedokážu spravedlivě vyrovnat se ženou, která žila před osmi sty lety – a navíc nám zůstalo tak málo jejích výroků a listů, že ji vůbec nebudu s to oživit jakožto skutečnou osobu, s níž by čtenáři mohli navázat nějaký vztah.

Byla to pravda, protože z období raného středověku se nám málokdy dochovaly prameny – zprávy diplomatů, dopisy, memoáry, deníky, životopisy –, které tak živě osvětlovaly postavy Tudorovců. A mezi těmi, kdo lépe znají pozdější periodu, běžně převládá dojem, že kroniky psané mnichy, jež máme k dispozici, jsou většinou příliš naivní, zaujaté a špatně informované. V některých případech tomu tak skutečně je, zvláště pokud jde o počáteční léta panování Jindřicha II., pro něž je příznačný nedostatek soudobých pramenů, zato ze druhé poloviny 12. století máme dochován značný počet mimořádně kvalitních anglických kronik.

Dnes je nám 12. století všeobecně snadno přístupné, protože to byla doba vzkvétající učenosti, kterou nyní považujeme za jakousi prvotní renesanci – věk, v němž se zrodila řada vynikajících a vnímavých kronikářů, jejichž poměrně objektivní líčení soudobých osob a událostí dokumentuje celé bohatství faktů, podrobností a dobových názorů.

Mnozí z nich, většinou sami velmi vzdělaní lidé, kteří znali panovnické dvory a významné postavy své doby, byli očitými svědky událostí, o nichž psali. Ze stránek jejich kronik stejně jako z ostatních dochovaných dokumentů je možné posbírat značné množství materiálu týkajícího se Eleonory. Je sice pravda, že ještě zbývá mnohé, co o ní nevíme – například se nedochovalo mnoho zpráv o tom, jak vypadala –, a že klášterní kronikáři

obvykle nepovažovali ženy, a dokonce ani královny, za natolik důležité, aby si zasloužily mnoho místa v jejich spisech, avšak její činy přesto mluví samy za sebe stejně jako její dochované listiny a listy. Vůbec se neomlouvám za to, že cituji dlouhé pasáže ze dvou jejích dopisů, poněvadž umožňují hluboce nahlédnout do její povahy stejně jako stavu mysli, v jakém se nacházela v době, v níž je psala.

Na Eleonoře je mnoho sporného, četná svědectví jsou však potvrzena dalšími prameny, a ačkoli ona sama nám někdy v důsledku mezer v dobových materiálech dráždivě uniká, přesto toho o událostech, uprostřed nichž žila, i o tom, co si o ní mysleli současníci, víme dost, abychom mohli dospět k nějakým závěrům.

Přesto však musíme chápat, že většina středověkých kronik nebyla v první řadě psána jako historická vyprávění či analýzy, ale coby morální příběhy, které měly ilustrovat záhadné Boží působení projevující se v událostech jejich doby. Kronikáři téměř bez výjimky očekávali, že jejich díla polepší jejich vlastní i následující pokolení, která budou mít morální prospěch z poučení, jež si je možné odnést z historie.

Četné kroniky, například *Kronika hrabat z Anjou* (věnovaná Jindřichovi II. a přinášející lichotivé a vzrušující portréty jeho otce, hraběte Geoffroie), obsahují rovněž oblíbená napínavá líčení mytických či legendárních osob a jejich dobrodružství, které se téměř ani nesnaží rozlišovat mezi skutečností a výmyslem. Takové příběhy bývaly příležitostně dokonce uměle vymyšleny pro poučení a pobavení důvěřivého publika. Mimoto existují nesrovnalosti mezi vyličenými skutečnými událostmi v dílech různých kronikářů, což historika zavazuje, aby hledal potvrzení v co největším počtu pramenů, pokud ovšem existují. Často tomu tak není a autorovi pak nezbyvá, než aby po zvážení všech pro a proti sám posoudil, které z nich je nejspolehlivější – což samozřejmě není nikdy snadné a člověk při tom musí mít neustále na zřeteli, co se snad odvodilo z nahodilého svědectví. Na příslušných místech v textu nebo v poznámkách pokaždé vysvětluji, jak jsem ke svému závěru dospěla.

Eleonora je mezi autory historických životopisů už několik desítek let oblíbenou postavou, a padne-li její jméno, lidé často propadají nadšení. Sice si uvědomuji, že teoriemi, jež ve své knize předkládám, některé z nich rozčílím, avšak přesto bych ráda poukázala na to, že jsem k nim dospěla teprve

po důkladném zkoumání důkazů a dlouhém přemýšlení. Vědomě se vyhýbám tomu, abych podléhala romantickému naladění některých dřívějších životopisů, a znovu se vracím ke všem sporným záležitostem Eleonořina života a v některých případech volím nový přístup.

A především mi shromažďování materiálu pro svou knihu a potom její psaní přinášelo velké potěšení, i když musím přiznat, že jsem si spíš připadala jako nějaký detektiv než jako autorka konvenční historické biografie. Doufám, že co vyvstane na následujících stránkách, je důvěryhodné a vyvážené vyličení zbavené mýtů, domněnek a nepochopení, jež Eleonoru Akvitánskou zastiňovaly ve vzdálené i nedávné minulosti.

Alison Weirová
Carshalton, červenec 1999

Prolog: 18. května 1152

V románské katedrále v Poitiers stáli před hlavním oltářem muž a žena a vzájemně si slibovali manželskou věrnost. Byl to prostý obřad. Devatenáctiletý mladík byl podsaditý, měl ryšavé vlasy a neklidně s ním hrála nahromaděná energie, poněvadž věděl, že se dopouští troufalého skutku. Žena s dlouhými kaštanovými kadeřemi, o jedenáct let starší než on, byla neobyčejně krásná, velice světa znalá a ochotná účastnit se tohoto tajného obřadu.

Málokdo by se vzhledem k nedostatečné nádheře a chabému lesku dohadoval, že sňatek této dvojice změní obraz celé tehdejší Evropy. Avšak ženichem byl Jindřich, poté zvaný Plantagenet, anjouský hrabě a normandský vévoda, který si už stačil získat pověst jednoho z nejúctyhodnějších evropských panovníků. Nejen že byl pánem strategicky důležitých držav na území dnešní Francie, ale po matce Matyldě zdědil i nárok na anglický trůn – přičemž ovšem jen málokdo pochyboval, že jej dokáže úspěšně uplatnit.

V té chvíli se však Jindřich z Anjou chystal dále rozšířit svá území, a to sňatkem s jednou z nejbohatších dědiček celého středověku. Žena, která mu stála po boku, byla Eleonora, sama za sebe akvitánská vévodkyně a hraběnka z Poitou a mimoto ještě bývalá francouzská královna. Nejen že jí patřila většina země prostírající se mezi Loirou a Pyrenejemi, ale byla i proslulá svým půvabem. Pro ambiciózního vládce byla ve všech směrech žádoucí trofej.

Bylo však dobře, že Jindřich z Anjou byl mladý muž silné povahy, poněvadž jeho nevěsta byla navíc svěhlavá a umíněná. A také se nedožila třicítky bez toho, že by ji provázela pověst ženy neblaze proslulé svým pohoršlivým chováním. Zvěsti o jejích záletech a neslýchaném vystupování ve Francii i při druhé křížové výpravě se rozlétly po celém křesťanském světě. Její

manželství s francouzským králem Ludvíkem VII. bylo krátce předtím prohlášeno za neplatné, navenek na základě příliš blízké pokrevní příbuznosti, ale ve skutečnosti proto, že nepovila mužského dědice. V tehdejších časech by to sice bylo považováno výhradně za vinu dotyčné ženy, jenže Eleonora měla dobrý důvod s tím nesouhlasit. Ze svědectví kromě toho vyplývá, že první podnět k rozvázání sňatku nedal král, ale právě ona sama.

Jindřich z Anjou byl ochoten přehlédnout stinné stránky v minulosti své nevěsty, pokud by si ovšem mohl zajistit její příjemnou osobu a – což bylo ještě důležitější – její velevýznamné dědictví. Mladý vévoda si byl vědom, že sňatkem, uzavřeným ve spěchu a bez náležitého obřadu, oba vzdorují svému společnému lennímu pánu, samotnému francouzskému králi Ludvíku VII., poněvadž ani on, ani ona si nevyžádali svolení k svému manželskému spojení, jak bylo tehdejším zvykem. Jenže i kdyby to udělali, stejně by je nedostali, poněvadž i tak zbožný muž, jakým byl Ludvík, by dokázal předvídat, k jakým důsledkům takový sňatek povede. Díky němu a Jindřichovu pozdějšímu nastoupení na anglický trůn v roce 1154 vzniklo rozsáhlé anjouovské impérium, jež zahrnovalo Anglii i značnou část nynější Francie a rozkládalo se od skotského pomezí až po Pyreneje. Pro mnohem menší Francouzské království taková říše nutně musela představovat hrozbu.

Když se o sňatku dověděl Ludvík VII., bylo však už příliš pozdě – zaměření západoevropské diplomacie a válčení tím bylo dáno na čtyři následující staletí, poněvadž vládci Francie od té doby považovali za svou povinnost anjouovské impérium rozdělit a dobýt. Tak se stalo, že sňatek prvního plantagenetského anglického krále Jindřicha II. a Eleonory Akvitánské – dvou osobností, z nichž se každá vyznačovala vlastním velkým osobním kouzlem – měl nejen pozoruhodné důsledky pro politiku křesťanského světa ve 12. století, ale i na následujících čtyři sta let ovlivnil průběh evropských dějin.

Zde tedy je Eleonořin životní příběh.

1

„Přebobatá Akvitánie“

Eleonora Akvitánská se narodila v Evropě, v níž vládl feudalismus. Ve 12. století vůbec neexistovala představa národního státu či zemského patriotismu a poddaní byli povinni zachovávat věrnost spíše svému vládci než státu.

Evropa byla roztržštěna na různá knížectví, nazývaná vazalskými státy, jimž všem vládl nějaký král, vévoda nebo hrabě, a vše záleželo na osobní věrnosti čili manské poslušnosti. Ta se vyjadřovala obřadem holdování, při němž klečící vazal vložil ruku mezi dlaně svého lenního pána a přísahal, že mu bude sloužit a zachovávat poslušnost.

Nejmocnější králové a páni mohli vyžadovat poslušnost a pomoc od méně mocných vladařů, porušení věrnosti se všeobecně považovalo za nečestné, a ačkoli někteří tento ideál vyznávali jen ústy a skutek často utek, hrozba pánova zásahu do sporu mnohdy zůstávala účinným uklidňujícím prostředkem. Naproti tomu lenní pán byl zavázán poskytovat ochranu a prokazovat přátelství i pomoc vazalovi, na něhož se sesypali nepřátelé, a tak měl zavedený systém své výhody.

Společnost feudální Evropy byla v podstatě vojenská. Válčení bylo věcí králů a urozených pánů a pro mnohé z nich to byla složitá hra řídicí se pravidly rytířskosti (výraz je odvozen od francouzského slova *chevalerie*, což znamená jezdeckvo), rytířským kodexem, do nějž byly vtěleny ideály odvahy, věrnosti, cti, dvornosti a lásky k bližnímu. Tato pravidla se často přísně dodržovala a každé jejich porušení přinášelo hanbu.

Králové a páni se sice mohli pouštět i do těch nejkrvavějších střetnutí, avšak jakmile jednou ukončili obležení, dobyli hrad i s příslušným územím a uzavřeli příměří, panovala shoda v tom, že v nejlepším zájmu všech je, aby byly obnoveny dobré vztahy – ovšem jen do té doby, než vypukne další

konflikt. Proto také vládcové mohli být v jednom měsíci rivalové, ale v následujícím si třeba už přísahali nehynoucí přátelství – tak vypadala proměnlivá scéna, na níž se odehrávala politika 12. století. Skutečnými oběťmi války se samozřejmě stávali venkované a lidé z měst, kteří sloužili jako pěšáci nebo bezmocně trpěli při plenění měst a vesnic námezdními žoldnéři či potulnými *routiery*, neblaze proslulými svou krutostí, bezohlednými zoufalci, jejichž život byl zasvěcen bojům a drancování. Neurození bojovníci často hromadně hynuli pro pouhý rozmar svých vládců, a dokonce i samotné Eleonory.

Ve feudální Evropě se život všech řídil křesťanstvím. Víra v Nejsvětější Trojici byla všeobecně rozšířena a jakákoli odchylka od zavedeného učení katolické církve – například kacířství katarů, pravých křesťanů, v jižní Francii – byla nemilosrdně potlačena. Církev svatá v čele s papežem sídlícím v Římě byla nejvyšší autoritou ve všech duchovních a morálních věcech a její dekrety byly závazné dokonce i pro krále.

V takovém vojenském světě ovládaném muži zbývalo pro ženy jen málo místa. Učení církve sice možná bylo oporou feudální morálky, avšak jakmile došlo na praktické životní záležitosti, často do hry vstupoval bezohledný practicismus. Králové a šlechtici se ženili kvůli získání politických výhod a ženy mohly jen málokdy mluvit do toho, jak se ony samy nebo jejich jmění stanou předmětem sňatku. Králové prodávali své dědičky nebo zámožné vdovy tomu, kdo nabídl nejvíc, aby získali politické či územní výhody, a ty, které vzdorovaly, za to draze zaplatily.

Mladé ženy z dobrých rodů byly přísně vychovávány, často v kláštrech, a ve čtrnácti letech nebo i dříve provdávány, jak to vyžadovaly zájmy rodičů nebo lenních pánů. Zásnuby novorozenců nebyly navzdory tomu, že je církev neschvalovala, ničím neobvyklým. Provdat dcery bylo povinností otce, a jestliže zemřel dřív, než to bylo možné, jednal jeho jménem lenní pán nebo samotný král. Na osobní volbu ženicha se bral málokdy ohled.

Po uzavření sňatku byly majetek a práva mladé ženy přeneseny na jejího chotě, jemuž byla povinna naprostou poslušností. Všichni manželé měli právo si ji vynucovat, jak sami uznali za vhodné – jak se ostatně měla Eleonora přesvědčit na vlastní kůži. Bití manželek bylo běžné, přestože církev se v té době pokoušela omezit délku hole, kterou manžel mohl případně použít.

Máme-li však být poctiví, je třeba uvést, že se vyskytly ženy, které se do rámce tehdejších společenských mravů nedaly vtěsnat, a přesto jim to prošlo – z dobových materiálů vyplývá, že k nim patřila i Eleonora Akvitánská. Tehdy stejně jako dnes žily ženy silné povahy, které jako ona vládly feudálním státům a královstvím, přijímaly rozhodnutí, řídily statky a obchody, vedly právní pře, nebo dokonce ovládaly své muže pouhou silou osobnosti.

Politickou moc však ženy uplatňovaly jen vzácně. Eleonora Akvitánská a její tchyně, císařovna Matylda, patřily k několika málo výjimkám, jež se v té době občas vyskytly. Faktem zůstává, že společenská omezování žen byla církví i státem vynucována natolik přísně, že pochybovat o nich napadlo jen hrstku žen, a většina se jim poslušně podrobovala. Sama Eleonora vyvolala ve společnosti 12. století rozruch, protože byla ráznou ženou odhodlanou prosadit svou vůli.

Eleonora Akvitánská byla dědičkou jedné z nejbohatších držav středověké Evropy. Hrabství Poitou i Akvitánské a Gaskoňské vévodství se ve 12. století rozkládaly na rozsáhlém území dnešní jihozápadní Francie a zahrnovaly všechno od Loiry na severu po Pyreneje na jihu i zemi mezi údolím Rhôny a horami Francouzského středohoří neboli Centrálního masivu na východě a vodami Atlantiku na západě.

V těch časech bylo samotné Francouzské království malé, soustředěovalo se hlavně na Paříž a okolní kraje, které se od 14. století nazývaly Île de France, jeho panovníci však byli díky odkazu císaře Karla Velikého, který v 8. století vládl většině severozápadní Evropy, lenními pány všech držav na území zhruba odpovídajícím dnešní Francii.

Poitou bylo nejsevernější ze všech Eleonořiných držav, přičemž jeho severní hranice se táhla podél pomezí Bretaně, Anjou a Touraine a jeho hlavním městem bylo Poitiers. Tyčilo se na skalním útesu, mělo impozantní hradby, a proto bylo oblíbeným sídlem svých pánů. Východně od něj leželo hrabství Berry a na jihu se širokým obloukem táhlo Akvitánské vévodství, pojmenované „zemí vod“ podle velkých řek, které jím protékaly: Garonny, Charente, Creuse, Vienne, Dordogne a Vezery. K vévodství byla rovněž připojena hrabství Saintonge, Angoulême, Périgord, Limousinsko, La Marche a odlehlá oblast Auvergne. Na jihu se až k Pyrenejím táhlo vinařské

Gaskoňské vévodství či Guyenne s rušným přístavem Bordeaux a Agenais. Všechny tyto země tvořily Eleonořino dědictví.

Bylo skutečně bohaté, zámožnější než država jeho lenního pána, jímž byl francouzský král. „Přebohatá Akvitánie, díky svým vinicím posetým háji sladká jako nektar, překypující ovocem všeho druhu a obdařená nadbytkem pastvin,“ psal nadšeně jeden kronikář – Heriger z Lobbes. Ralph z Diceta uvedl, že vévodství „oplývá nejrůznějším bohatstvím, čímž předstihuje ostatní končiny západního světa, až jej dějepisci považují za jednu z nejšťastnějších a nejvíce vzkvétajících provincií Galie“.

Tamní kraje se těšily mírnému podnebí a léta bývala velmi teplá. Byla to země městeček obehnaných hradbami, bohatých klášterů, ospalých vesnic a vzkvétajících statků. Domy měly zdi nalíčené nabílo nebo nažluto a střechy kryté červenými prejzy, jak je tomu často dodnes. Na východě a na jihu byla země pahorkatá či hornatá, kdežto úrodné roviny, skalnaté vrchy a husté lesy patřily k Poitou a Akvitánii, zatímco pro Gaskoňsko byly typické ploché písčité pusty a křovinaté porosty.

Lidé z Akvitánie, většinou římsko-baskického původu, byli rozliční stejně jako scenérie jejich země. *Poutníkův průvodce do Compostely* z 12. století líčí rodáky z Poitou jako pohledné, statečné, elegantní, vtipné, pohostinné lidi plné života, dobré vojáky a jezdce, ty ze Saintonge jako neotesané hrubce, kdežto Gaskoňci – přestože jsou lehkomyšní, upovídání, cyničtí a nevybíraví – byli podle toho, co v něm stojí, velkorysí, jak jim to jen dovoluje chudoba. Celá država ve skutečnosti byla pouhou snůškou různorodých panství a lidí, kteří až na odhodlání bránit se zasahování svého lenního pána, vévody, měli málo společného.

Většina obyvatel Akvitánie mluvila *langue d'oc* neboli provensálštinou, francouzským nářečím odvozeným z jazyka, jímž staletí předtím hovořili římsští vetřelci, ale kromě toho existovala řada místních *patois*. Severně od řeky Loiry a v Poitou užívali *langue d'oeil*, řeč, která lidem z jihu připadala naprosto cizí. Eleonora Akvitánská patrně ovládala oba dialekty, zdá se však, že jejím mateřským jazykem byla *langue d'oc*.

Akvitánským panstvím a jejich hradům vládli často zneprátelení a nezřídká dědičně znesváření vazalové, kteří svým vévodským lenním pánům sloužili jen ústy, a byli neblaze proslulí sklony k povstáním a vyvolávání rozbřojů. Nezkrotní urození páni se v porovnání se svými nemytými ob-

dobami ze severní Francie těšili přepychové životní úrovni a každý soupeřil se sousedem ve snaze zřídit si ve svém hradu sice malý, avšak velkolepý dvůr. Na severu akvitánskou aristokracii, proslulou elegancí, oholenými tvářemi a dlouhými vlasy, považovali za změkčilou a zahálčivou, jenže ve skutečnosti, když ji někdo vyprovokoval, bývala často divoká a krutá. Hlavní věcí ve vztahu k lenním pánům u ní byl vlastní zájem – řada vévodů po sobě bez výjimky nedokázala potlačit tyto neklidné pány ani dosáhnout soudržnosti vlastních držav.

Moc akvitánských vévodů se tudíž ve všem všudy uplatňovala pouze v bezprostředním okolí sídelního města Poitiers a Bordeaux. Svůj původ sice odvozovali od Karla Velikého a uchovali si jeho portrét na minci ražené v Poitou, avšak přesto se jim nedostávalo bohatství ani prostředků potřebných k rozšíření vlastní moci na lenní pustinu za hranicemi zmíněné oblasti a na vojenskou sílu se také nemohli spoléhat, protože závisela na rytířské službě vlastních nespolehlivých vazalů. Pokud šlo o politický a ekonomický pokrok, Akvitánie v důsledku toho zaostávala za severní Francií.

Přes to přese všechno však bylo vévodství díky výnosnému obchodu vínem a solí zámožné a zároveň se stalo zemí, v níž vzkvétal náboženský život. Jeho vládci postavili a nadali penězi řadu nádherných kostelů a opatství, především proslulý klášter v Cluny – „potěšení andělů“¹ a katedrály v Poitiers a Angoulême postavené v akvitánském románském slohu, pro něž jsou typické elegantní klenuté portály s vyzařujícími dekoracemi a veselými, leč groteskními skulpturami příšer a mytických tvorů.

Akvitánii v 1. století před Kristem zřídili jako svou provincii Římané, nazvali ji Gallia Aquitania a ve 12. století tam byly ještě patrné pozůstatky římské kultury a civilizace. V dobách francouzských králů z rodu Merovejců (481–751 po Kristu) se Akvitánie stala samostatným vévodstvím. Karel Veliký dal v roce 781 svého malého syna Ludvíka papežem korunovat na akvitánského krále a ustavil radu urozených pánů, aby vládla jeho jménem. V roce 793 už v jejím čele stanul proslulý válečník Vilém Oranžský, hrabě z Toulouse, ale téhož roku byl na hlavu poražen španělskými Maury při jejich posledním pokusu o rozšíření muslimského panství na sever od Pyrenejí. Vilém I., statečný a zbožný muž, o němž byly skládány *chansons de geste* (hrdinské eposy), se poté uchýlil do opatství v Gellonsu u Montpellieru,

v němž po čase zemřel. V roce 1066 byl prohlášen za svatého a místo jeho věčného spočinutí bylo přejmenováno na Saint-Guilhelm-le-Désert neboli Svatý Vilém v pustině.

Akvitánie zůstala nominálně královstvím až do roku 877, ale současně s tím, jak se říše Karla Velikého rozpadala, její postavení sláblo, a tak se brzy stala předmětem prudkých sporů mezi hrabaty z Poitiers a Toulouse, která chtěla vládnout tehdy už pouhému akvitánskému vévodství. V polovině 10. století ze soupeření vyšel jako vítěz vzdálený bratranec Viléma Oranžského Ebalus, hrabě z Poitou.²

Eleonora „pocházela ze vznešeného rodu“.³ Ebalus měl syna, Viléma III. (zvaného Koudelová hlava), bohatého, schopného a zbožného vládce, který byl mimoto požehnán chotí vyznačující se silou vůle – Adélou Normandskou. Byla první v dlouhé řadě silných ženských osobností ve vévodském rodokmenu. Vilém III. se podobně jako jeho slavný jmenovec rovněž uchýlil do kláštera a roku 963 v něm zemřel.

Zato jeho syn Vilém IV., známý pod přívískem Fier-à-Bras neboli Hrdá paže, měl prchlivější povahu. Jeho chotí byla další žena výrazné povahy, zbožná Ema, sestra franského krále Huga Kapeta, a přílišným oddáváním se lovu a ženám se dotýkal jejich citů natolik, že ho dvakrát opustila – ale pokaždé až poté, co se pomstila jeho milenkám. Nakonec podlehl tlaku a někdy kolem roku 996 se uchýlil do kláštera a nechal Emu vládnout jménem jejich syna Viléma V. Velikého.

Ten byl našťestí po matce, která zůstala u moci až do své smrti v roce 1004. Dostalo se mu dobrého vzdělání a zajímal se o myšlenky učenců z katedrálních škol v Blois, Toursu a Chartres; sám založil podobnou školu u katedrály v Poitiers, shromažďoval knihy a podporoval vzdělanost na svém tamním dvoře, který byl už předním střediskem kultury pěstované na jihu. Navázal dobré vztahy a uzavřel výhodná spojení se svými lenními sousedy i s církví a vykonal několik poutí do Říma. I on pojal za choť ženu budící respekt a úctu, Agnes Burgundskou, která byla stejná jako předtím jeho matka.

Vilém V. zemřel v roce 1030. Po něm postupně nastoupili tři synové, které mu porodily jeho manželky: Vilém VI. (vládl v letech 1030–1038), Odo či Eudes (vládl 1038–1039) a Vilém VII. Statečný (vládl v letech 1039–1058). Poslední uvedený byl „vpravdě válečník, nikým nepřekona-

telný v troufalosti, nadaný předvídavostí a požehnaný hojným bohatstvím“, avšak ačkoli „ve své vychloubačné povýšenosti nadutě dychtil po chvále“ a těšil se „značné reputaci“,⁴ přesto v roce 1042 utrpěl ponižující porážku z rukou Geoffroie Martela, hraběte z Anjou.

Po Vilémovi VII. nastoupil Guy Geoffroi, syn, jehož měl jeho otec s Agnes Burgundskou a který přijal jméno a titul Viléma VIII. Agnes navzdory tomu, že už byla provdána za Geoffroie Martela, vnucovala synovi a jeho dvoru vlastní vůli až do té doby, než se roku 1086 uchýlila do ústraní kláštera pro šlechtické dcery v Saintes, který sama založila. Vilém VIII. však byl energický a mocný vládce – do roku 1063 už k Akvitánii připojil Santonge a Gaskoňsko, čímž posílil význam a moc svého vévodství v západní Evropě. Na nějakou dobu v něm vládl takový klid a mír, že si vévoda mohl dovolit odjet do Španělska bojovat proti Maurům. Jeho vítězství u Babastra oslavovaly *chansons de geste* ještě ve 12. století.

Vilémovy první dvě ženy byly neplodné, proto si vzal třetí, Audéarde Burgundskou, která byla o jedenadvacet let mladší než on a mimoto příbuzná v nepřipustném stupni pokrevnosti. Jejich syn Vilém, narozený v roce 1071, byl uznán za manželského, teprve když se otec osobně odebral do Říma a dosáhl papežského požehnání svého sňatku.

Vilém VIII. zemřel roku 1086, když jeho synovi bylo pouhých patnáct let. Vilém IX., Eleonořin děd, byl pohledný a zdvořilý, avšak vrtkavý muž složité povahy, jehož historikové považují za prvního z troubadorů neboli trubadúrů.

Ve 12. století vzkvétala, zvláště v Akvitánii a Provinci, rytířská literatura. *Chansons de geste* obvykle opěvaly vojenské ctnosti, jakými byly statečnost v boji, věrnost, čestnost a vytrvalost, stejně jako legendární hrdiny, například Karla Velikého, Rolanda a krále Artuše, kdežto lyrické básně a *lais* (lejchy) zpívaly o lásce.

Představu dvorské lásky, která byla ve své době převratná, ovšem šířili básníci z jihu – trubadúři. Čerpali z myšlenek řeckého filozofa Platóna a arabských spisovatelů a pod vlivem šířící se obliby kultu Panny Marie psali lyriku a značně komplikované písně v sladkém *langue d'oc* a doprovázeli je hrou na rebec a violu, na fidulu neboli citeru a na nonko i na píšťalu a bubínek. Zbožšťovali ženy, které podle nich předstihovaly muže, a sesta-

vovali zákoníky dvornosti, rytířskosti a uhlazeného chování. Tato pravidla pak měla nalézt ozvěnu v *lais* severofrancouzských *trouvèrů*, kteří psali v *langue d'oc*. Tak se zrodily ideály cti a dvoření, které v nadcházejících stoletích prostoupily evropskou literaturou a kulturou do takové míry, že jejich vliv pocítujeme dodnes.

Podle pravidel dvorské lásky paní, která je idealizovanou postavou, často urozená, a dokonce provdaná, zůstává nedostupnou pro svého pokorného, zbožňujícího ctitele, který jí musí po určitou dobu vzdávat čest a prokazovat oddanost, než si ona jeho lásky vůbec ráčí povšimnout. V této aristokratické hře – poněvadž takovou skutečně byla – má žena vždy navrch a udává, jakými kroky a v jakém duchu se bude vztah vyvíjet dál. Její přání a rozhodnutí byla absolutně platná a každý ctitel, který se jimi neřídil, byl považován za nehodného, aby ho poctila svou láskou. Za těmito pravidly se skrývala erotika, poněvadž se mlčky předpokládalo, že vytrvalý milovník jednou dosáhne vytoužené odměny.

Ideály dvorské lásky samozřejmě byly v ohromujícím rozporu s tehdejšími představami o námluvách a manželství. Ve skutečnosti se žen na takové věci většinou nikdo ani neptal a mnoho lidí – mimo jiné i Jindřich II. – tyto módní myšlenky považovalo za podvrtné a škodlivé. Nejvážněji je brali v uvolněné kulturní atmosféře jižní Francie, v níž se rozvíjely jako poutavá intelektuální zábava horních společenských kruhů, kdežto na střízlivějším severu se z dvorské lásky často stávala pouhá záminka k cizoložství.

Věk trubadúrů skončil začátkem 13. století zvráceným pronásledováním kacířských katarů při tažení, jemuž se dostalo názvu křížová výprava proti Albigenským, která vyvrcholila masakrem spáchaným v Montséguru a po níž zůstala jižní Francie natolik zpustošená, že její domácí kultura, kdysi rozkvétající pod záštitou Eleonory Akvitánské a jejích předků, byla dokonale potlačena a v mnoha případech nenapravitelně ztracena.

Vévoda Vilém IX. byl inteligentní a nadaný, umělecky založený a idealistický muž a vyznačoval se neuhasitelnou žízní po smyslových prožitcích a vášnivých dobrodružstvích. Jeho verše jsou erotické a občas rouhavé a spolu s jeho amorálním chováním – jak jistě nikoho nepřekvapuje – se nutně musely dotknout citění církve.

Začal vládnout docela dobře, rychle se uvedl jako schopný a uznávaný

panovník, který se sám nazýval „vévodou celého mocnářství Akvitánců“. V roce 1088 pojal za choť Ermengardu, krásnou dceru Fulka IV., hraběte z Anjou, ale netrvalo dlouho a začaly se u ní projevovat střídavé nálady a snad i maniodepresivní příznaky či schizofrenie. Poněvadž z manželství nevzešlo žádné potomstvo, Vilém bez potíží dosáhl jeho rozluky. Ermen-garde se poté provdala za bretaňského hraběte a Vilém se v roce 1094 vydal do Aragona, aby se vážně ucházel o ruku devatenáctileté dcery krále San-cha Ramíreze – Filipy.

Ta byla dědičkou toulouského hrabství, které na jihu sousedilo s Gas-koňskem a Vilém je považoval za žádoucí doplněk svých držav, poněvadž jím vedly důležité obchodní cesty, které spojovaly Akvitánii se Středomo-řím. Filipa, praneteř anglického krále Viléma Dobývatele, byla silná ženská osobnost přesně zapadající do tradice akvitánských vévodkyní – zbožná, hrdá, se silnou vůlí a zdravým politickým úsudkem.

Její otec Guillaume IV. z Toulouse se poté, co ji provdal, vydal na pouť do Svaté země a ve svém vévodství ustanovil za místodržícího bratra Ray-monda, hraběte ze Saint-Gilles. Když však Guillaume pět let nato zemřel, Raymond nedbal na Filipina dědická práva a uzurpoval si její titul. Ta se proto dychtivě chtěla provdat za muže, který by měl takovou politickou moc a prostředky, aby jí dobyl Toulouse zpět, a tak s nadšením přijala na-bídku Viléma IX. Akvitánského.

Období raného středověku bylo věkem vzedmuté náboženské horlivosti, v němž se tisíce mužů a žen vydávaly na dlouhé a nebezpečné poutě na svatá místa, jakými byla například krypta s ostatky svatého Jakuba v San-tiagu de Compostela, Svatý Petr v Římě, nebo i do samotné Svaté země, kde měl být obnoven ten nejposvátnější svatostánek ze všech, chrám Božího hrobu, postavený na místě, na kterém byl pochován Kristus.

Palestinu od roku 640 po Kristu ovládali Arabové. V roce 1095 vyhlásil papež Urban II. první křížovou výpravu a přitom doufal, že vysvobodí Je-ruzalém z rukou nevěřících. Vilém IX. v té době sice uvažoval o tom, zda má na sebe vzít kříž, avšak rozmyslel si to. Stotisícové vojsko křížáků v roce 1096 vedl na Východ Raimund IV. z Toulouse, který se předtím zřekl ná-roku na hrabství ve prospěch bratra Bertranda. Vilém IX. roku 1098 vtáhl do Toulouse a úspěšně na ně uplatnil nárok, čímž vyvolal hněv církve, po-něvadž porušil Boží mír, který vyžadoval, aby se všichni křesťané po dobu

jeho nepřítomnosti zdrželi vpádů na území každého křížáka. Papežově exkomunikaci⁵ se sice díky úspěšnému zásahu poitierského biskupa podařilo zabránit, avšak vévodovy vztahy s církví zůstaly od té doby napjaté.

Filipa v roce 1099 porodila syna, nazývaného po svém rodišti Vilém Toulouský, a Evropou se zároveň šířila zpráva o dobytí Jeruzaléma křížáky. To Viléma IX. přivedlo na myšlenku, že by na sebe koneckonců přece jen měl vzít kříž, a aby si opatřil bojovníky a peníze, zastavil Toulouse Bertrandovi, v Poitiers zanechal jako místodržící Filipu a vydal se na cestu do Malé Asie. V roce 1101 z jedné výšiny u Herakley s plácem přihlížel, jak Turci rozsekali jeho vojsko na kusy. Poté mu nezbývalo, než aby se vrátil domů, ale s návratem nijak nespěchal a užíval si exotických radovánek antiochijského dvora, a ještě navštívil svatá místa v Jeruzalémě.

Po návratu začal doma v Poitiers pod vlivem kultury Východu a Ovidiových milostných veršů psát básně⁶ v provenšálském dialektu – jadrnou, smyslnou lyriku oslavující ženskou krásu, tělesné slasti a rozkoše lásky. Dochovalo se celkem jedenáct jeho děl. Některé básně jsou hrubé a zobrazují ženy jako koně, na něž je třeba nasednout, nebo jako manželky se sebedrásavou žárlivostí bděle sledující manžela – jiné jsou však melancholické. Od časů antiky nebylo napsáno nic podobného, a tak jeho verše, jak se ostatně dalo předpokládat, vyvolaly pochopitelný rozruch, a nejen poněvadž se Vilém odvážil prosazovat neslýchanou představu, že muž nemá žádat lásku od ženy, nýbrž že ji má svobodně dávat ona sama. Přes to přese všechno otevřeně přiznával, že když pronásleduje nějakou ženu, má obvykle na mysli jediný cíl, a že většina jeho setkání skončila „s rukama pod sukni“.

Vilémův dvůr v Poitiers zanedlouho proslul v celé Evropě novým zaměřením literatury a ve 12. století se stal předním kulturním centrem Francie.

Následujících několik let se vévoda zároveň s tím, jak se rozrůstala jeho rodina, zdržoval na svých panstvích, psal verše a pouštěl se do zbytečných válek se vzpurnými vazaly, které vedly jen k oslabení jeho a k posílení jejich postavení. Čím dál víc propadlý požitkářství nepokrytě pronásledoval ženy, a dokonce se vychloubal, že u svého hradu v Niortu založí klášter pro prostitutky. Byl „udatný a elegantní“, ale bylo v něm „příliš mnoho ze šaška“, nacházel „potěšení jen v jednom nesmyslu za druhým a poslouchal šprýmy s pusou dokořán v neustálém chechtotu“.⁷ Proto nepřekvapuje, že představitelé církve a mnozí střízlivější současníci byli Vilémovým chováním po-

bouření, kdežto jeho choť zachovávala důstojné mlčení a čím dál víc hledala útěchu v náboženství.

Zakladatel fontevraultského řádu Robert z Arbrisselu byl bretaňský učenec a Božím vnuknutím nadaný učitel, který putoval po cestách severozápadní Francie, provázen čím dál početnějším zástupem následovníků. Bylo mezi nimi velmi mnoho žen, které přitahovaly jeho osvícené a chápavé názory na ženské pohlaví i soucit s lidmi vyvrženými ze společnosti. Jeho pověst se rychle šířila a papež Urban II. ho uznal za apoštolského kazatele. Přesto se však vyskytovali tací, jimž se přičilo jeho tvrzení, že ženy jsou v mnoha ohledech nadřazeným pohlavím a ve spravování záležitostí a v péči o majetek se vyznají lépe než muži. Těm, kdo proti němu měli velké výhrady, to znělo kacířsky.

Vévodkyně Filipa, na niž udělalo dojem, co o Arbrisselovi slyšela, přesvědčila chotě, aby mu daroval nějakou půdu v severní části Poitou u hranice s Anjou, na níž by mohl usídlit náboženské společenství zasvěcené Panně Marii. On pak v roce 1100 u pramene ve Fontevraultu nedaleko řeky Vienne založil dvojitý klášter pro kněze, mnichy, laické bratry a tři sta řeholnic žijících odděleně, kteří všichni podléhali abatysi – což v tehdejší době bylo převratné uspořádání. V ostatních ohledech se opatství řídilo řeholí svatého Benedikta. Společenství bydlelo v dřevěných chýších a mělo prostou kapli. V roce 1119 se začalo se stavbou nového kamenného kostela, který byl vysvěcen už téhož roku.

Představenou řádu byla fontevraultská, jak zněl titul, velkoabatysa – Arbrissel stanovil, že jí musí být urozená vdova, aby řádu přinášela náležitou prestiž a zajišťovala, že jej bude řídit osoba, která se vyzná ve vedení velké domácnosti. Ve 12. století toto postavení zaujímalo několik vynikajících paní, mimo jiné i Isabela z Anjou, vdova po synu a dědici anglického krále Jindřicha I. Vilému Ethelingovi.

Do Arbrisselovy smrti v roce 1117 dosáhlo Fontevraultské opatství velké obliby v kruzích urozených paní, které si přály odejít trvale nebo jen na čas z tohoto světa do ústraní, v němž chtěly dojit klidu; patřila k nim rovněž první choť Viléma IX. Ermengarde z Anjou, jež se tam uchýlila po smrti svého druhého chotě. Ty paní bydlely ve vlastních příbytcích, v nichž mohly žít světským způsobem a v pohodlí a zároveň v osamění. Řeholnice

většinou pocházely z urozených rodů a měly za služby laické sestry, ale nikdo, byť sebeskromnějšího původu, nebyl odmítnut. Díky obdarování zámožnými dobrodinci mohl Arbrissel zakládat dceřiné domy a cely na jiných místech. Fontevrault se mimoto stal útočištěm pro manželky, které jejich muži bili, a pro kající povětrné ženy a rovněž se v něm nacházely špitál pro malomocné a domov pro přestarlé řeholníky a řeholnice. A především rychle proslul zbožností a kontemplativními modlitbami, čímž splnil zakladatelův záměr, jímž všeobecně bylo zvyšování prestiže žen a prosazování jejich práv.

Filipa soustředěním na to, co se děje ve Fontevraultu, Viléma IX. dráždila, a proto hledal ženskou společnost jinde. Opět se tím dostal do sporu s církví a znovu mu hrozilo vyobcování. Ale právě když se biskup v katedrále svatého Petra chystal vyřknout anathema, Vilém vtrhl dovnitř s taseným mečem v ruce, popadl vyděšeného preláta za límec a vyhrožoval, že ho zabije, nedá-li mu rozhrěšení. Biskup trval na svém a Vilém ustoupil. „Nemám tě tak rád, abych tě poslal do ráje,“ vysmíval se jízlivě.⁸

V roce 1115 vévoda vzplanul prudkou vášní k manželce svého vazala Aimeryho I. de Rochefoucauld, vikomta z Châtelleraultu, jíž se oprávněně přezdívalo *Dangerosa* neboli Nebezpečná. Byla za Aimeryho provdána sedm let a porodila mu tři potomky: dědice Huga, Raoula a Aenor. Vilém ji bez ohledu na důsledky, jaké takový čin mohl mít, unesl z její ložnice a odvezl do svého sídla v Poitiers, kde ji patrně ubytoval v nově postavené věži, poté nazývané Maubergeonnina.⁹ V dobových záznamech není dochována žádná zmínka o tom, že by Aimery proti tomu nějak protestoval – zřejmě se obával, aby nepopudil svého prchlivého pána.

Když se Filipa vrátila z návštěvy v Toulouse, byla tím, co doma našla, otřesena a prosila papežského legáta, aby Viléma napomenul. Bylo to však marné, protože vévoda holohlavému legátovi řekl, že mu dřív na lysině narostou kudrny, než by se on vzdal své vikomtesy. A na Viléma neúčinkoval ani nový trest exkomunikace.¹⁰ Vzorně si nechal na štít namalovat *Dangerosinu* podobiznu a doprovodil to slovy, že „ji chce nést do bitvy, stejně jako ho ona nesla v posteli“. ¹¹ Jeden místní poustevník proklel takové hříšné spojení a předpověděl, že ani Vilém, ani jeho potomci se nedočkají štěstí na dětech.¹²

Filipa se s chováním svého chotě odmítla smířit. Než uplynul rok, uchýlila se ze žalu do Fontevraultu, kde 28. listopadu 1118 z neznámých příčin ze-

mřela. Asi rok nato Dangerousa navrhla, aby se Vilémův syn a dědic oženil s její dcerou Aenor. Jejich sňatek lze téměř s jistotou datovat rokem 1121.

Mladému Vilémovi se však do ženění příliš nechtělo. Byl značně vytáhlý, rozložitý a tělnatý s nesmírnou chutí k jídlu – říkalo se o něm, že jí za deset –, měl svárlivou povahu, po vévodovi zdědil určitý šarm, ale i prchlivý temperament a velice nelibě nesl, jakým způsobem mu otec zradil a ponížil matku. Ralph z Diceta sice tvrdí, že s Vilémem IX. vedl sedm let válku, jenže jeho povstání datuje rokem 1112, což je dříve, než vévoda Dangerousu vůbec potkal. Jeho svědectví tudíž je nespolehlivé.

O Eleonořině matce Aenor z Châtelleraultu toho mnoho nevíme. Určitě se octla v nelehkém postavení, poněvadž ji opustila matka, navíc ocejchovaná jako cizoložnice, a pak ji provdali za muže, který ji nechtěl.

Aenořino první dítě – dcera, která vstoupila do dějin jako slavná Eleonora Akvitánská – se narodilo v roce 1122. Přesné datum sice neznáme, avšak rok lze přesto stanovit na základě svědectví o jejím věku v době smrti a z toho, že akvitánská pání ji odpřisáhla věrnost v den čtrnáctých narozenin roku 1136. Někteří kronikáři uvádějí jako rok jejího narození 1120, jenže její rodiče nemohli být oddáni dříve než roku 1121. Eleonořiným rodištěm pravděpodobně byl buď hrad v Poitiers, anebo se jím stalo vévodské sídlo Ombrière v Bordeaux, ačkoli podle místní tradice se narodila na hradě Belinu u Bordeaux, který patřil k otcovým sídlům. Při křtu dostala jméno Aliénore, což byla slovní hříčka s latinským *alia*–*Aenor*, „jiná Eleanor“, aby se dala odlišit od své matky,¹³ její jméno se však v různých pramenech píše různě.

Aenor Guillaumovi porodila další dvě děti: asi v roce 1125 Petronilu, která se někdy nazývá Aelith, a buď roku 1126, anebo 1127 mužského dědice Guillauma Aigreta.

Vilém IX. zemřel, pořád ještě exkomunikován, 10. února 1127. V roce 1122 se bratr zesnulého hraběte Bernarda Alfons I. Jordan zmocnil Toulouse, ale Vilém už neměl to srdce ani energii, aby se je pokusil získat zpět. V jedné z posledních básní nařiká nad tím, že musí odejít z Poitou do vyhnanství, jímž je smrt, přátele a Ježíše Krista prosí o odpuštění a modlí se za svého dědice, který má brzy zůstat osiřelý ve světě zmítaném rozbroji. Své državy sice synovi, který se stal Vilémem X., předal nedotčené, avšak přesto nedokázal zabránit útočnosti a sílící nezávislosti leníků, v důsledku čehož byla vévodská moc ještě více oslabena.

Vláda Viléma X. byla neklidná a krátká, stíhaná spory s vazaly a hádkami s církví. Dvůr v Poitiers zřejmě i nadále zůstal významným kulturním centrem, poněvadž nový vévoda sice nebyl žádný básník, avšak přesto podporoval dva trubadúry – Marcabrua a Gaskoňce Cercamona –, kteří na něho po jeho smrti složili každý svůj chvalo zpěv, a snad (podle pozdějších pramenů) i waleského vypravěče Bleddriho, který možná seznámil poitouský dvůr s velice ranými podobami příběhů o králi Artuši. Na vévodském dvoře rovněž rádi vítali trubadúry zpoza Pyrenejí, z Aragonska, z Kastilie, Navarry a z Itálie.

V roce 1130 církev vnitřně rozdělilo schisma, protože na svatopetrský stolec si dělali nárok dva soupeřící papeži. Vilém se proti Inocenci II. ukvapeně přidal na stranu vzdoropapeže Anakleta, což vedlo k jeho vyobcování z církve a k vyhlášení interdiktů nad celou Akvitánií. Roku 1135 zasáhl Vilémův vzdálený příbuzný,¹⁴ zbožný a úctyhodný Bernard z Clairvaux, a pohrozil mu Boží pomstou¹⁵, setrval-li ve své zatvrzelosti. To však už bylo příliš: právě když Bernard sloužil mši v Parhenay, Vilém X. v plné zbroji vtrhl do kostela a měl v úmyslu ho vyhnat, ale svatý muž se i se svátostí vztyčenou vysoko nad hlavou na něho vrhl. To na vetřelce mělo tak děsivý účinek, že prodělal nějaký záchvat či mírnou mrtvici, hrůzou se zhroutil, od úst mu šla pěna a nějakou dobu se nemohl ani pohnout. Když přišel k sobě, Bernard to přičetl zázraku, který velice posílil jeho vlastní pověst a Vilémovi neponechal jinou možnost, než aby se poddal. Aby odčinil své počínání, založil cisterciácký klášter v Saintes.

Po takovém pokoření následovala osobní tragédie. V březnu roku 1130 se vévodkyně Aenor i se svými dětmi usídlila ve vévodově loveckém hrádku v Talmontu na poitouském pobřeží severně od La Rochelle. Aenor s mladým Guillaumem Aigretem krátce nato zemřeli a zanechali Eleonoru jako předpokládanou dědičku svého otce. Ve svých osmi letech už byla dost stará na to, aby si uvědomovala, že je velmi důležité děvčátko – a vlastně to nej-důležitější v celém křesťanském světě.

Eleonora navzdory tomu, že v útlém věku ztratila děda, matku i bratra, prožívala zcela výjimečně příjemné dětství. Děti v těch dobách sice samozřejmě musely ctít a poslouchat rodiče a každý přestupek byl obvykle potrestán nemilosrdným výpraskem, avšak z dobových dokumentů přesto

vyplývá, že Eleonora byla rozmazlená. Richard le Poitevin, který psal někdy v 70. letech 12. století, uvádí, že byla „vychována s něhou a uprostřed nadbytku všech slastí, poněvadž žila obklopena bohatstvím“.

Dvůr Viléma X. byl podobně jako všechny tehdejší panovnické dvory putovní a Eleonora s ním cestovala z místa na místo a pobývala v jeho hradech, městských sídlech a loveckých hrádcích. Vévodovým – a po čase i jejím – oblíbeným sídlem se stal starý hrad v Poitiers, který pocházel z merovejských dob. Stál na břehu řeky Clain, obklopen nádhernými zahradami. Vilém V. jej v 10. století částečně přestavěl a zřídil v něm velkou síň, která se, třebaže ve značně pozměněné podobě, dochovala dodnes – běžně je známá jako „síň ztracených kroků“ a slouží jako předpokoj poitierského Justičního paláce. Později byla přistavěna Maubergeonnina věž (žila v ní Dangerosa), ve které byly vévodské komnaty. Dangerosa tam bydlela ještě v dobách Eleonořina dětství, ale nemáme vůbec žádnou možnost zjistit, jak svou vnučku ovlivnila.

Dalším oblíbeným sídlem byl hrad Ombrière v Bordeaux, vysoký donjon nazývaný Střelec z kuše, který stál mezi nádvořími s vodotrysky obloženými kachlíčky a nádhernými subtropickými zahradami. Samotné Bordeaux založili Římané a hradby, jimiž je obehnali, dosud stojí. Bezprostředně za nimi stála další stavba užívaná vévodskou rodinou – hrad Tutelle.

Vilémovi X. patřilo množství dalších donjonů a sídel, které Eleonora jistě navštěvovala včetně těch v Limoges, Niortu, Saint-Jean d'Angély, Blaye, Melle a Bayonne. Jindy dvůr pobýval ve významných klášterech celého okolí, které mu s potěšením poskytovaly pohostinství.

Jak jsme už viděli, ve středověké společnosti hrály ženy podřadnou roli. Ve stoletích temna, kdy z trosek Římské říše pustošených vpády barbarů namáhavě povstávaly feudální státy, byl život krutý a nejistý, moc převažovala nad právem a jediné, na čem záleželo, byla síla. Slabší pohlaví se tudíž octlo v podřízeném postavení a hlavním úkolem urozených žen se stalo rodit dědice feudálních držav a být kastelánkami hradů, které po celé Evropě rostly jako houby po dešti. Učení církevních otců, kteří se řídili svatým Pavlem hlásajícím, že se žena má mlčky učit a doma být podřízena svému manželovi, sloužilo takovému mužskému ovládnutí společnosti, a ačkoli ve 12. století současně uplatňované kodexy rytířskosti a dvorské lásky zašly daleko ve snaze o zlepšení postavení žen, přesto vážně nenarušily jejich podřízenou roli.

Akvitánské zákony, sestavené v dobách, kdy církev ve vévodských državách ještě příliš neposílila svůj vliv, byly ženám všeobecně příznivé, a zajišťovaly, že jejich postavení bylo lepší než všude jinde v celé ostatní feudální Evropě. Mohly samy za sebe dědit majetek, a dokonce samostatně vládnout zemím, které zdědily. Podílely se na veřejném životě a na rozdíl od žen ze severní Francie nebyly oddělovány od mužů ani od hlavního proudu života ve společnosti. Urozené a zámožné ženy byly proslulé elegantním oblékáním, církev je však napomínala za to, že si malují tváře, černí si dřevěným uhlím oční víčka a používají orientální parfémy, a ženy všech společenských vrstev zase byly neblaze proslulé uvolněným poměrem k morálce – na severu se tvrdilo, že celé vévodství není ničím jiným než jedním velkým bordelem. Manželčina nevěra se netrestala, jak tomu bylo jinde, uvězněním či popravou: Akvitánci na takové věci pohlíželi s veselou myslí.

Ucelené vzdělání bylo u žen málokdy považováno za důležité. Urozené dívky se v otcovském domě nebo v nějakém klášteře učily domácím pracím a zřídka se naučily číst a psát, poněvadž panovaly všeobecné obavy, že kdyby to uměly, určitě by své nadání promarnily psaním milostných listů a čtením rytířských příběhů, což přece vede k pohlavní nevázanosti.

Eleonora Akvitánská však byla významnou výjimkou. Vévoda Vilém X. se postaral – což bylo v té době výjimečné –, aby se jeho dceři dostalo systematického vzdělání. Naučili ji číst a psát v rodném jazyce. Bertran de Born, který jí věnoval četné *chansony*, uvádí, že „jí nezůstaly neznámé, protože umí číst“. Mimoto ji rovněž vyučovali latině. Sice se určitě seznámila s *gai saber* (veselým uměním) trubadúrů, avšak přesto nemáme sebemenší důkaz, že zdědila třeba jen špetku z dědova básnického nadání, jak tvrdili a dosud tvrdí někteří autoři. Přesto však sdílela jeho potěšení z rytířské dobrodružné literatury a poezie a časem se měla stát patronkou takových trubadúrů, jakým byl například Bertran de Born.

Eleonora dospěla v energickou a dokonalou lovkyni. Rozhodně ji v útlém věku naučili jezdit na koni, a poněvadž ji v pozdějších letech bavilo sokolnictví, ve svém loveckém hrádku v Talmontu chovala několik loveckých rarohů. Pravděpodobně se jí rovněž dostalo určitého poučení o tradičních ženských pracích – jak zacházet s jehlou a vést domácnost.

Někteří životopisci tvrdí, že Eleonora v pozdějších letech života prokázala znalost aristotelovské logiky, již se naučila buď už v dětství – což je

velmi nepravděpodobné –, anebo v pařížských školách v době, kdy byla francouzskou královnou. Listy, v nichž se tato logika patrně projevuje, pro ni v roce 1193 napsal zkušený královský sekretář Petr z Blois, a ještě mnohem pravděpodobnější je, že aristotelovské argumentace, které se v nich tak výrazně projevují, nejsou ani tak dílem jeho královské paní jako spíše jeho samotného.

Eleonořino jméno se v dobových záznamech poprvé vyskytuje v červnu roku 1129, kdy ona, její rodiče a bratr v batolecím věku svědecky stvrdili listinu, jíž se opatství v Montierneufu na památku jejího děda, který v něm našel místo posledního spočinutí, propůjčovaly nějaké výsady. Všichni u svého jména udělali křížek a dětátku otiskli na pergamen prstíček namočený v inkoustu. Nemáme žádné svědectví o tom, že by se Eleonora vůbec naučila psát – panovníci a urození páni v těch dobách obvykle zaměstnávali jako sekretáře kleriky, kteří za ně psali jejich listy.

Dvůr, na němž Eleonora vyrostla, byl velice kultivovaný, značně civilizovaný a těšil se na svou dobu přepychové životní úrovni. Richard le Poitevin nám sděluje, že si Eleonora vypěstovala „smysl pro luxus a zjemnělost“. Z toho, že v pozdějších letech života byla mecenáškou básníků a spisovatelů, vyplývá, že propadla trubadúrské kultuře, jíž byla aristokratická společnost v Poitou a v Akvitánii naveskrz prosáklá. Milovala hudbu, těšily ji „melodie flétny a měla požitky z toho, jak hudba ladí. Její mladí společníci zpívali své něžné písně za doprovodu tamburíny a citery“,¹⁶ což snad byla počáteční podoba loutny. Především však pojala velkou lásku a věrnost državám, jež zdědila po předcích – Akvitánie pro ni celý život byla na prvním místě.

Taková byla léta, která utvářela Eleonořin charakter. Zdědila mnohé z povahových rysů svých předků, a tudíž byla energická, inteligentní, kultivovaná, tvrdohlavá, ale možná jí trochu chybělo sebeovládání. Byla velice vitální a podle slov Williama z Newburghu měla veselou mysl. Až příliš prudká, v mládí zřejmě moc nedbala na společenské konvence, které v té době vládly. Sdílela četné vlastnosti se zástupem ctižádostivých, úctu a zároveň hrůzu budících a silou vůle se vyznačujících ženských předků, ale nakonec je měla všechny překonat jak slávou, tak neblahou proslulostí.

Eleonora dospěla ve velmi krásnou ženu – v tom se shodují všechny tehdejší prameny, a i ve věku, v němž kronikáři běžně vychvalovali královské

a urozené paní, ji patrně chválili upřímně. V mládí byla nazývána *per-pulchra* – více než krásná či překrásná. Kolem roku 1153 ji trubadúr Bernard de Ventadour nazval „půvabnou, milou, vtělením kouzla“, zmiňoval se o jejích „krásných očích a vznešeném vzezření“ a prohlašoval, že se „hodí ke korunování stavu každého krále“. William z Newburghu zdůrazňoval kouzlo její osobnosti, a Richard z Devizes o ní psal jako o „krásné“ ženě, i když už byla stará, kdežto Matthew Paris ve 13. století připomínal její „obdivuhodnou krásu“.

Nikdo však nevyličil, jak Eleonora vypadala, ani nezaznamenal, jakou barvu měly její vlasy a oči. Na náhrobní plastice vidíme vysokou ženu se silnou kostrou, jenže to nemusí být její přesné zobrazení. Na její pečeti z roku 1152 vidíme štíhlou postavu, ale o tom nelze tvrdit nic jiného, než že jde o neosobní podobu. Ve věku jedenapadesáti let však byla ještě natolik štíhlá, aby se mohla převléci za muže, z čehož vyplývá, že byla slušně vysoká, pružná a nepříliš zakulacená.

Dobovým ideálem krásy byla modrooká světlavá vlasy a několik historiků tvrdí, že by současníci Eleonoru nevychvalovali tak pochlebnický, kdyby mu neodpovídala. Pravděpodobnější však je, že měla rusé či kaštanové vlasy, poněvadž na nástěnné malbě v kostele svaté Radegundy v Chinonu (viz 19. kapitolu), která ji téměř jistě zobrazuje a byla namalována za jejího života v kraji, v němž byla dobře známá, vidíme ženu s narezle hnědými vlasy.

Jisté ovšem je, že Eleonora od raného věku přitahovala pozornost mužů, a nejen svým vzezřením, ale i pro své „vyzývavé“ chování a vrozenou laškovnost a vtipnost. Gervase z Canterbury ji s velkým odstupem času vyličil jako „nesmírně prohnanou a chytrou ženu, vzešlou z urozeného rodu, ale nestálou a vrtkavou“.

Ze všech svědectví čerpaných z různých líčení a kronik je zřejmé, že se Eleonora ráda elegantně odívala do skvělých šatů, často hedvábných a vyšívaných zlatou nití, a vypadá to, že v módě sama udávala tón. Očividně zbožňovala šperky, poněvadž za života jich nashromáždila značné množství včetně kroužků posázených drahokamy, které přidržovaly na hlavě závoje, jež ve 12. století nosily všechny vdané ženy.

Někteří autoři tvrdili a dosud tvrdí, že v dětství byl Eleonoře blízký strýc – mladší bratr jejího otce Raimund z Poitiers. Ve skutečnosti však už před jejím narozením odjel do Anglie jakožto chráněnc krále Jindřicha I., který

ztratil své manželské syny, když v roce 1120 ztroskotala *Bílá loď*. Raimund, jenž nevlastnil žádnou půdu, byl vychován a vycvičen k rytířské službě na anglickém dvoře, a odjel, teprve když si ho král Fulko Jeruzalémský v roce 1133 vyvolil za vládce Antiochie. Možná že *en route* (cestou) na Východ navštívil svou rodnou zem, přesto je však nutné pochybovat, že by měl dost času, aby se svou neterí navázal důvěrnější vztah.

Eleonora sice mohla být krásná, schopná a inteligentní a z dobových pramenů vyplývá, že ji otec zasvětil do některých tajů vládnutí, avšak v té době se přesto nepovažovalo za únosné, aby nějaká žena vládla feudálnímu státu. Především by nebyla s to vykonávat každoroční čtyřicetidenní rytířskou službu vyžadovanou každým lenním pánem od svých vazalů, a i když mohla některému ze svých pánů zaplatit, aby ji vykonal za ni, přesto panovala všeobecná shoda, že se nehodí, aby žena vládla mužům.

V roce 1136 se Vilém X. rozhodl, že svým poddaným přivede na svět mužského dědice, a proto požádal o ruku Emu, která byla dcerou vikomta Aimeru z Limoges a zároveň vdovou po pánu Cognacu. Přátelé a spojenci Emina otce však nechtěli, aby jejich vévoda posílil svou moc nad limousinskými záležitostmi, a zařídili, aby ji místo toho unesl hrabě Guillaume z Angoulême a pojal ji za choť. Když byl ohlášen jejich sňatek, vévoda nic nepodnikl, byl totiž zaneprázdněn jinde, protože ho jeho severní soused, hrabě Geoffroi z Anjou, požádal o pomoc tím, že vtrhne do Normandie a dobude ji.

Tažení trvalo pouhé čtyři týdny a poté – jakmile hrabě Geoffroi utrpěl vážné zranění na chodidle – bylo náhle ukončeno. Vilém X. se vrátil hluboce sklíčen, poněvadž ho trápily noční můry a pronásledovaly vzpomínky na válečné hrůzy. Nikdy se mu nepodařilo podrobit si odbojné vazaly, a teď bylo zjevné, že v Limousinsku pod povrchem vře další povstání. Jenže vévoda, který si jako vždy nedovedl srovnat v hlavě, co je přednější, se rozhodl, že se odebere na pouť k hrobu svatého Jakuba do severošpanělské Compostely, aby si vyprosil odpuštění svých hříchů a modlil se o Boží pomoc proti nepřátelům. Jeho nepřátelsky naladěni leníci však byli přesvědčeni, že hodlá u sousedů hledat vojenskou pomoc, kterou by pak použil proti nim. Situace v Akvitánii tedy potenciálně nabyla na výbušnosti.

Vilém X. si proto začal dávat do pořádku své věci. Sice měl původně v úmyslu, že se po návratu z pouti ožení a zplodí syna, ale uvědomil si, že

se třeba vůbec nemusí vrátit. V tom případě by jeho rozsáhlá država, zahrnující celou jednu čtvrtinu území dnešní Francie, přešla do rukou pouhé dívky, jeho dcery Eleonory, která by se tím stala nejbohatší dědičkou v celé Evropě. Aby jí zaručil co možná nejhladší nástupnictví, při příležitosti dívčiných čtrnáctých narozenin svolal své vazaly a poručil jim, aby jí složili hold neboli odpřísáhli věrnost jakožto dědičce Poitou, Akvitánie a Gas-koňska.

Jenže to by ji nestačilo ochránit před bezohlednými ambicemi dravých pánů cíhajících v zemi zmítané neklidem – zůstala by vydána na milost a nemilost nějakému dobrodruhovi pasoucímu po dědictví, avšak kvůli tomu, že byla ženou, by nemohla vládnout svým zemím sama. Proto bylo nezbytně nutné, aby pro ni našel silného a mocného manžela, který by pak vládl jejím jménem. Vévoda proto Eleonoru svěřil do poručenské péče svého lenního pána, francouzského krále Ludvíka VI., se zřetelem na to, že se časem provdá za králova syna a dědice, pozdějšího Ludvíka VII. Vilém X. dobře věděl, že Ludvík VI. je jediný člověk, který má takovou moc, takové postavení a takovou autoritu, aby dokázal ochránit Eleonořino dědictví a zajistit její zájmy.

Prastará poutnická cesta do Santiaga de Compostela procházela vévodovými državami, a tak jejich pán o velkém postu Léta Páně 1137 i s dcerami dospěl až do Bordeaux, kde je svěřil do péče tamního arcibiskupa, spolehlivě věrného Geoffroie z Lorouxu. Poté se vydal na jih směrem ke Španělsku, oděný za poutníka a provázený pouze nepočetným průvodem rytířů a služebníků. Malý průvod zanedlouho překročil Roncesvalským průsmykem Pyreneje a poté putoval dál po území Navarrského království.

Na Velký pátek, 9. dubna 1137, vévoda Vilém X. doputoval do Compostely, beztak už vážně nemocný, a protože se ještě někde napil znečištěné vody, zhroutil se u cesty. Uvědomil si, že umírá, a proto nechal sepsat poslední vůli, již své državy odkázal Eleonoře a jejím poručíkem ustanovil krále Ludvíka VI. Přiměl přátele, aby slíbili, že se na něho obrátí a požádají ho, aby bez odkladů zařídil sňatek svého syna s Eleonorou. Ludvík VI. mezitím mohl vládnout v Akvitánii. Aby zajistil, že jeho vévodství nepohltní Francouzská koruna, Vilém X. dále ustanovil, že Eleonořiny državy nemají být zahrnuty do královské domény, ale mají zůstat nezávislé a přecházet výhradně na dceřiny dědice. Požádal, ať je zpráva o jeho smrti důvěrně

doručena králi Ludvíku VI. a rovněž bordeauxskému arcibiskupovi, aby se o ní mohla dovědět Eleonora. Teprve pak měla být rozhlášena mezi lid po celé zemi.¹⁷

Třiatřicetiletého vévodu, který už měl smrt na jazyku, potom odnesli do katedrály v Compostele, v níž téhož dne zemřel poté, co ještě stačil přijmout svátosti umírajících. Jeho společníci zařídili, aby byl pohřben před hlavním oltářem vedle náhrobku svatého Jakuba Apoštola.¹⁸ Když se zpráva o jeho smrti rozlétla po Akvitánii, kronikář Geoffroi de Vigeois tvrdil, že se to stalo díky zásahu Boží prozřetelnosti, poněvadž tím bylo Limousinsko ušetřeno toho, aby se topilo v krvi.

Eleonora, patnáctiletá „mladá panna“,¹⁹ se tím sama stala hraběnkou z Poitou a akvitánskou vévodkyní.

2

„Vzor ctnosti“

Podle kronikáře Jana ze Salisbury byla Francie „ze všech zemí nejutěšenější a nejcivilizovanější“. Rod Kapetovců jí vládl od roku 987, v němž byl po smrti posledního panovníka z dynastie Karlovců Ludvíka V., který odvozoval svůj původ od Karla Velikého, zvolen králem Hugo Kapet. Přízvisko Kapet, které pravděpodobně znamená někoho, „kdo nosí čepici“, nebo také „kdo nosí kápi“, bylo u Huga poprvé užitě teprve ve 13. století a panovnický rod, který založil, se začal nazývat Kapetovci až v 18. století.

Začátkem 12. století se Francouzské království octlo v zápase o nadvládu vedeném s vlastními vazaly, kteří měli rozsáhlejší území a stali se mocnějšími než Koruna, jejíž vlastní vliv za hranicemi královské državy neměl takřka žádnou váhu. Zahrnovala malé léno Île de France, které postupně vzniklo z Pařížského hrabství Karlovců, a mimoto ještě Sens, Orléans a část Berry. Největší hrozbu pro rozmach Kapetovců představovali hrabě z Blois, pevnými rodinnými a politickými svazky spojený se champagneským hrabětem, a hrabě z Anjou, jenž byl odhodlán zabrat Normandské vévodství, na něž si činil nárok jménem své manželky Matyldy, dědičky anglického krále Jindřicha I. Normanský zábor z roku 1066, který z vévodů panujících v Normandii učinil anglické krále a zajistil jim stejné postavení, jaké měli jejich lenní páni, zásadně změnil mocenskou rovnováhu v severní Francii a odtržení Normandie od Anglie pak zůstávalo cílem následujících francouzských panovníků, kteří až příliš dobře věděli, že spojení těchto mocných států by jejich zemi obklíčilo a izolovalo a zabránilo by jí šířit dál své území a svůj vliv.

Ludvík VI. si vysloužil přízvisko Tlustý – byl natolik otlý, že už nedokázal vlézt na koně ani na ženu.¹ Jeho současníci však přesto připouštěli,

že ducha má stejně mohutného jako tělo² a že je mocným a obvykle úspěšným vládcem, který celé panování zasvětil prosazování práva a pořádku, ochraně náboženství, omezování excesů svých baronů, povzbuzování měst, aby se vymanila z područí svých feudálních pánů, a tím prokazovala věrnost Koruně, a upevňování a rozšiřování moci i území francouzské monarchie. V pozdějším období panování jeho úsilí podporoval jeho hlavní správce zemských záležitostí, schopný a bystrý opat kláštera svatého Diviše Suger.

Když se Ludvík VI. dověděl o úmrtí vévody Viléma X. a o jeho posledních přáních, právě pobýval na loveckém hrádku v Béthizy severně od Paříže. Vyhlídkami slibujícími, že ožení syna s Eleonorou Akvitánskou, a tím získá největší léno v Evropě, byl tak nadšený, že se sotva vzmohl na slovo,³ ale někteří jeho rádcové ho varovali, že Akvitánie bude natolik nezvladatelná a problematická, až jí z Paříže nebude možné vládnout ani ji spravovat. Suger však Ludvíka VI. podpořil a poukázal na to, že připojením tak rozsáhlé a bohaté državy k Francouzské koruně může Francii přinést výhodu, poněvadž král se tím vyrovná svým nejbohatším a nejmocnějším vazalům. Jeden z nich, hrabě Geoffroi z Anjou, nadále upíral chtivé pohledy na Normandii, a kdyby toto vévodství bylo připojeno k Anjou, jež samo o sobě bylo větší než Francouzské království, Ludvík VI. by měl dva potenciální mocné nepřátele: jednoho na severozápadě a druhého na jihu. Nabytím Akvitánie by však získal dvojnásobek území a zdrojů, jež právě měl, a zajistil by si, že by Geoffroiovy državy byly jak na severovýchodních, tak na jižních hranicích zcela zastíněny a obklíčeny Francouzi. Mimoto kdyby Eleonora porodila Ludvíkovi syna, její země by navzdory Vilémovým ustanovením byly trvale pohlčeny do královské domény.

Jestli se v té době snad vyrojily nějaké řeči o pokrevním příbuzenství mezi mladým Ludvíkem a Eleonorou, určitě zase záhy utichly, poněvadž nenacházíme žádný záznam o tom, že by se někdo obrátil na papeže se žádostí o nějaký dispens. Skutečností však přesto zůstalo, že oba mladí lidé spadali do rámce zakázaného příbuzenství, protože byli bratrancem a sestřenicí čtvrtého stupně.

Když se král, který byl v té době natolik tlustý a nemocný, že už ani nedokázal vstát z lože, konečně rozhodl, povolal si k sobě svého syna.⁴

Mladší Ludvík se narodil někdy v letech 1120–1121 ve Fontainebleau jako druhý ze šesti synů Ludvíka VI. a jeho choti Adelaidy, dcery mauriennského a savojského hraběte Humberta II. Jeho starší bratr Filip byl otcovým následníkem a Ludvík byl zasvěcen církvi, ale v roce 1131 Filip – nesnesitelně arogantní patnáctiletý mladík, který byl „pro všechny přítěží“⁴⁵ – přišel o život, když se kvůli volně pobíhajícímu vepři pod ním splasil kůň a shodil ho ze sedla. Tím se Ludvík octl na prvním místě v následnictví trůnu a podle franských zvyků byl korunován na krále už za otcova života. Obřad vykonal 25. října 1121 v Remeši samotný papež.⁶

Do té doby Ludvík prožil většinu dětství jako „dětský mnich“ v opatství svatého Diviše u Paříže, v němž na jeho výchovu dohlížel opat Suger. Byl to milý a zbožný chlapec, který jako by ani nebyl z tohoto světa, a byl by se ideálně hodil pro život v klášterní klauzuře. Teď se však zdráhal vzdát zbožného života, ale Ludvík VI. se obával, že právě ty vlastnosti, které jeho syna tak obdivuhodně doporučovaly pro církevní povolání, by jeho barony přivedly na myšlenku, že mladý král je slaboch. Sice synovi dovolil, aby pokračoval ve studiu u Svatého Diviše, avšak přesto trval na tom, aby se přiučoval státnickému umění tím, že bude otci pomáhat vládnout, a rovněž aby byl vycvičen v rytířských dovednostech.

Doufal-li král, že tak ze syna vychová válečnického a autoritářského panovníka, jakým byl on sám, měl se dočkat zklamání, poněvadž v roce 1137 byl šestnáctiletý Ludvík stejně naivní, pokorný a zbožný jako kdy předtím, často se při sebemenším rozrušení rozplakal a – což bylo daleko znepokojivější – občas podléhal nevypočitatelným, a dokonce prudkým záchvatům vzteku. Všem tedy bylo zřejmé, k jakému povolání patří.

Na první pohled a vzhledem k vystupování však každému připadal jako ideální nápadník akvitánské vévodkyně, poněvadž byl vysoký a svalnatý, měl dlouhé světlé vlasy a modré oči a vyznačoval se vrozenou zdvořilostí a odzbrojujícím úsměvem. Vzhled mu kazil jen příliš široký nos. Byl inteligentní, laskavý a přímočarý, měl citlivé svědomí a velmi vyvinutý smysl pro humor. Nebyl schopen podlosti ani otálení a po celý život si v obličejích uchoval dětsky bezelstný výraz.

Ludvík, podobně jako byl poslušným synem, neměl námitky ani proti otcovu výběru své nevěsty a svědomitě pomáhal opatu Sugerovi s přípravami

na vlastní odjezd do Bordeaux. Mezitím tam král Ludvík VI. vyslal s důvěrným poselstvím chartreského biskupa, aby vyřídil jeho pozdravy a zároveň soustrast mladé vévodkyni a mimoto zajistil, že bude chráněna před dravými nápadníky. Biskup pak mohl hlásit, že od chvíle, kdy se dověděla o otcově smrti, pobývá pod silnou stráží v paláci Ombrière.

Úzkostlivý král, aby zajistil, že nedojde k žádným potížím ze strany Eleonořiných nezkrotných vazalů, povolal 500 rytířů, kteří měli syna doprovodit na území, jež podle očekávání mělo být téměř určitě nepřátelské, a zařídil, aby mezi nimi byli opat Suger, hrabě Theobald IV. Champagneský a jeho soupeř a zároveň švagr Raoul, hrabě z Vermandois a francouzský senešal (který byl rovněž bratrancem mladého Ludvíka), a stali se jeho rádci. Král obě hrabata donutil, aby po celou dobu, co měla trvat cesta, zapomněli na své spory. A právě těmto třem mužům Ludvík VI. svěřil i těžké truhly naplněné zlatem, jímž měla být zaplácena cesta za sňatkem a které mělo novému akvitánskému vévodovi umožnit, aby okázale vystupoval a udělal tím dojem na své budoucí poddané.⁷

Král mladému Ludvíkovi kladl na srdce, aby se vždy choval důstojně a spravedlivě a nikoho neurazil – lidé z Akvitánie neměli kvůli jeho pobytu mezi nimi utrpět žádnou finanční ztrátu ani se stát předmětem plenění a mimoto u nich neměl ubytovávat své žoldnéře, ačkoli to bylo jeho feudální právo. A mladý Ludvík měl především ovládat svůj temperament, dokonce i kdyby ho někdo provokoval, a prchlivým baronům z jihu neměl dát sebemenší záminku k tomu, aby proti němu použili násilí.

Mladý král se svým doprovodem se 18. června v nesnesitelném horku vydal z Paříže na cestu. Ludvík si s sebou vzal otcovské požehnání a klenoty, které měl přinést darem své nevěště. Bylo takové vedro, že musel i se svým doprovodem cestovat v noci a přes den hledat útočiště, a kromě toho se roztekly mnohé zásoby, které si s sebou vzal na cestu.⁸ U Orléansu překročili Loiru a 29. června dojeli do Limoges, kde Ludvík na otcův pokyn oficiálně vznesl nárok na hrabství Poitou a na Akvitánské vévodství a přijal hold od těch vazalů, kteří se na jeho výzvu dostavili včas, mimo jiné od Alfonse I. Jordana, hraběte z Toulouse. Následujícího dne se Ludvík zúčastnil oslav městského patrona svatého Marciála.

Zpráva o Ludvíkově příjezdu a nadcházejícím sňatku s Eleonorou se rychle šířila široko daleko, avšak k žádným projevům odporu přesto nedošlo

a mladý král bez překážek cestoval přes Périgueux až do Bordeaux.⁹ K městu dospěl 11. července, utábořil se u něj na pravém břehu Garonny a dalšího dne v doprovodu bordeauxského biskupa, který ho přijel vévodkyniným jménem uvítat, byl převezen přes řeku a setkal se se svou nastávající manželkou. Eleonořiným vazalům však trvalo celých čtrnáct dní, než uposlechli výzvy, aby se dostavili na svatbu a vzdali hold svému novému lennímu pánovi.¹⁰ Hrstka z nich včetně hraběte z Angoulême se slavné události okázale nezúčastnila.

V neděli 25. července roku 1137 byli Eleonora a Ludvík oddáni v místní katedrále svatého Ondřeje¹¹ – obřad vykonal bordeauxský arcibiskup a nevěsta při něm byla oděna v drahocennou šarlatovou róbu. Bylo přítomno téměř tisíc hostů včetně většiny Eleonořiných významných vazalů a vyžadovalo by „Ciceronův jazyk zhostit se hýřivé štedrosti různorodých výdajů, jež to přineslo, a ani Senecovo péro by plně nevyjádřilo různorodost mas a vzácných lahůdek, jež tam byly, ani bohatství darů a okázalost nádhery předváděné na této svatbě“.¹²

Ludvík se tedy stal hrabětem z Poitou a akvitánským vévodou a současníci považovali za samozřejmé, že těmto územím bude vládnout jménem své choti. Poté, co byl dokončen svatební obřad, mladí manželé usedli na vyvýšený trůn v kněžišti katedrály, oba se zlatou akvitánskou vévodskou čelenkou, již jim vsadil na hlavu arcibiskup, a přijímali poctu od svých poddaných. Poté se za zvuků píšťaly, tamburíny, bubínku a dřeváků podupávajících do rytmu hudby ubírali ulicí vystlanou listím a podél domů vyzdobených tapiseriemi, prapory a různou zelení uprostřed špalíru davů svolávajících slávu.¹³ Nakonec došli k městskému sídlu Ombrières, v němž je čekala svatební hostina. Hned poté se odebrali z Bordeaux do Poitiers, u Saintes překročili řeku Charente a svatební noc strávili v hradu Taillebourg, jehož pánem byl Eleonořin věrný a rytířský vazal Geoffroi z Rançonu.¹⁴ Ludvík před svatbou nepoznal ženu a Eleonora vzhledem k tomu, jak byla pečlivě vychována a střežena, pravděpodobně byla pannou.

Následujícího dne se oba odebrali do Poitiers – dne 1. srpna byli ve městě přivítáni obyvatelstvem zcela uneseným nadšením¹⁵ – a poté byli ubytováni v Maubergeonnině věži. Hostiny pořádané na oslavu svatby trvaly několik dní, místní páni dost neochotně přijížděli vzdát hold¹⁶ a Ludvík s Eleonorou byli zahrnováni dary. Oslavy vyvrcholily 8. srpna, když

byli v poitierské katedrále oficiálně ustanoveni hrabětem a hraběnkou z Poitou.¹⁷ Byl to obřad plný slávy a lesku, který podle Sugerova přání měl velkolepostí předstihnout i korunovace francouzských králů a zastrašit místní potentáty. Poté následovala další skvělá hostina uspořádaná ve velké síni vévodského sídla.

Eleonora patrně v upomínku na jejich sňatek Ludvíkovi darovala nádhernou vázu z přírodního křišťálu, zdobenou zlatým filigránem, perlami a královskými liliemi – královským emblémem Francie. Pro Ludvíka bylo charakteristické, že ji časem věnoval opatu Sugerovi, aby byla ozdobou nového klášterního kostela zasvěceného svatému Diviši. Nápis na váze hlásá: *Hoc vas sponsa dedit Aanor Regi Ludovico, Mitadolus avo, mihi Rex, santisque Sugerus* (Eleonora, jeho choť, dala tuto vázu králi Ludvíku, Mitadolus ji daroval jejímu dědovi, král ji dal mně, já, Suger, jsem ji daroval světcům). Tato váza je jediným uměleckým předmětem spojeným s Eleonorou, který se dochoval až dodnes, a je vystavena v Louvru.

Jedním z vazalů, kteří se nedostavili do Poitiers přísahat Ludvíkovi věrnost, byl Guillaume de Lézay, kastelán vévodského loveckého hrádku Talmont, který urážku ještě znásobil škodou, již způsobil tím, že ukradl některé z Eleonořiných bílých loveckých rarohů. Když bylo po oslavách, Ludvík se skupinou rytířů zajel do Talmontu, aby dal co proto de Lézaymu a potom si zalovil. Bylo horko a všichni, poněvadž byl ve sváteční náladě, odložili kroužkovou zbroj a většinu zbraní vyslali předem na kárách se zásobami. Naneštěstí pro ně byl Guillaume de Lézay před jejich příchodem předem varován a vymyslel plán, že Ludvíka unese a bude ho držet jako rukojmí, dokud nedostane zaplacen výkupné. Když z hrádku zpozorovali první rytíře králova průvodu, rychle je zajali. Poté následovalo nelítostné střetnutí s Ludvíkem – jenž se nikdy předtím nezučastnil ozbrojeného utkání – a jeho muži, kteří se octli ve značné nevýhodě. Přesto obstáli znamenitě a zuřivě sráželi k zemi ty, kdo je napadli,¹⁸ přičemž Ludvík osobně usekl ruku Guillaumeu de Lézay.¹⁹

Bezprostředně po Ludvíkově návratu se on sám a vévodkyně bez meškání vydali do Orléansu a do Paříže. Eleonora s sebou vzala sestru Petronilu s její poitouskou domácností. Její marnotratnost otrásla Francouzi, kteří její příslušníky pohrdavě nazvali „lepšími jedlíky než bojovníky“. Lidé z Akvitánie a Poitou se smutkem v očích přihlíželi vévodkyninu odjezdu,

poněvadž napříště měli mít cizího lenního pána, který mluvil jinou řečí než oni a jehož správa se postupně usazovala na rozhodujících místech v celé zemi. Přítomnost Francouzů vzbuzovala u nedůtklivě nezávislých místních obyvatel nelibost a v některých končinách nakonec nevyhnutelně vyvolávala napětí a národnostní sváry.

A tak se tedy Eleonora vydala do Paříže vstříc novému životu. Cestou královský průvod dostihl posel, který doručil zprávu, při níž se posluchačům zastavovalo srdce v těle: Ludvík VI. zemřel 1. srpna na úplavici, a tak se Ludvík a jeho choť stali francouzským králem a francouzskou královnou.

V té době měla Paříž pro lidi své kouzlo stejně jako dnes. „Jak umíš, Paříži, očarovat a svést!“ psal Pierre de la Celle v dopise adresovaném Janovi ze Salisbury. „Byl tam nadbytek lidí, příjemných a milých, nadbytek všech dobrých věcí, veselých ulic, vzácných pochoutek a neporovnatelného vína!“

Paříž se ve 12. století pyšnila asi 200 000 obyvateli, neustále se rozšiřovala a čím dál více vzkvétala. Město, které bylo uznáno za hlavní město Francie teprve v roce 1190, původně bylo sídlištěm na oválném ostrově uprostřed řeky Seiny – Île de la Cité – a postupně se rozrůstalo dál a dál po obou jejích březích. Na pravém, který ještě zůstal převážně venkovský, se nacházelo prosperující obchodní srdce města, které zároveň bylo domovem kupců a vznikajících řemeslnických cechů, kdežto na levém břehu se usídlila velkolepá opatství svaté Jenovéfy, svatého Viktora a svatého Heřmana v polích spolu s proslulými školami pěstujícími vzdělání a disputace, jež do poloviny století zaujaly přední místo v intelektuálním životě západního křesťanstva a v následujících desetiletích se z nich vyvinula první francouzská univerzita.

V tehdejší Evropě zažívala duševní obrození, jež vzkvétalo v katedrálních školách a na vznikajících univerzitách, a nakonec mělo mít hluboký účinek na kulturu a myšlení Evropy. Tehdejší hnutí, které je dnes nazýváno renesancí 12. století, se do značné míry soustřeďovalo na Paříž.

Učení lidé se díky znovuobjevení děl Aristotela a řeckých i římských spisovatelů, například Horatia, Ovidia, Vergílie a Martiala, která se dochovala prostřednictvím Arabů a dále rozšířila častějšími styky s maurským Španělskem a s Orientem, znovu seznámili s klasickým vzděláním, ačkoli šlo jen o latinské překlady – řečtinu znala jen velice omezená hrstka učenců.

Znalci Platóna z francouzského Chartres dokonce začali šířit jakousi ranou podobu humanismu.

Co nebylo ničím menším než jakousi kulturní revolucí, vedlo k založení slavných škol v Paříži a v jiných evropských městech, především v Oxfordu, který se poté, co v roce 1167 byli v důsledku sporu Jindřicha II. s arcibiskupem Becketem angličtí studenti odvoláni z Paříže, postupně stal univerzitou. Další anglické školy těšící se skvělé pověsti byly v Exeteru, Northamptonu a Lincolnu. Cambridgeská univerzita byla založena teprve ve 13. století.

V těchto katedrálních školách vynikající učenci, jakými byli například v Paříži Petr Abélard – jehož skvělým žákem se stal Jan ze Salisbury – a v Bologni Franciscus Gratianus, své studenty doslova očarovávali rozsahem svého nazírání a své učenosti. A z těchto škol, v nichž se často vyučovalo pod širým nebem, se vyvinuly univerzity, jež se posléze staly pokladnicemi učenosti a vědění.

Římané založili město, které nazvali Lutetia, na místě malého galského sídliště na břehu Seiny a ve městě se dochovala řada římských ruin včetně hroutící se hradby, kdežto na Île de la Cité, jenž byl s břehy spojen kamenným mostem, se nad střechy ostatních domů tyčily dvě stavby²⁰ – hlavní královské sídlo, palác Cité, a katedrála Notre-Dame –, které pocházely z merovejských dob.

V létě bylo město s páchnoucími, nedlážděnými uličkami a hejny černých much často nesnesitelné, a tak byl král nucen hledat útočiště ve svém loveckém hrádku v Béthizy. Na okraji Paříže se rovněž nacházely ovocné sady, vinice a menší usedlosti, kdežto na březích Seiny pracovalo mnoho mlýnských kol.

A právě do takového města si Ludvík VII. v srpnu roku 1137 přivedl svou mladou choť. To nelitovalo námahy, jen aby jim připravilo velkolepé uvítání, a nadšené davy lemovaly cestu, jež končila u známého špalku postaveného pod olivovníkem. Tam králové a královny Francie podle starého obyčej se sedli a teprve potom vstoupili do paláce Cité, který stál na místě, na němž se dnes nachází Justiční palác, a jehož jedinými pozůstatky jsou věže Conciergerie.

Mladá královna, která byla zvyklá na přepychová sídla obvyklá na jihu,